

Aandacht voor darmgezondheid bij leghennen groeit sterk

‘Voer en klimaat grootste invloed’

De aandacht voor darmgezondheid bij leghennen groeit sterk omdat de gevolgen van darmproblemen bij onbehandelde hennen veel groter zijn. „We kunnen ons geen fouten meer permitteren. Het voer en het klimaat moeten goed zijn omdat er anders darmproblemen ontstaan. Hierdoor ontstaat stress en daardoor pikkerij en is de schade niet te overzien”, stelt leghennenhouder Tonny Zents.

Darmgezondheid groeide de afgelopen jaren uit tot belangrijkste speerpunt qua diergezondheid bij leghennen. „Vroeger bij behandelde hennen waren darmproblemen eenvoudiger te herstellen. Tegenwoordig met onbehandelde hennen is het kleinste foutje fataal”, vergelijkt Tonny Zents. Hij houdt in het Achterhoekse Ruurlo 100.000 scharrelhennen. Volgens hem hebben meerdere factoren invloed op de darmgezondheid van leghennen, maar zijn voer en klimaat de belangrijkste. „Het voer en het klimaat moeten goed zijn. Anders krijgen de hennen stress en daardoor ontstaat er pikkerij en dat leidt tot grote schade”, legt Zents uit.

Duurder voeren

De Achterhoek startte anderhalf jaar geleden met zelf malen en mengen van voer. „Het verlagen van voerkosten was voor mij de hoofdreden om zelf voer te gaan malen en mengen. Maar nu vind ik het verbeteren van voer kwaliteit een veel belangrijker aspect.” Op advies van zijn mengvoerfabrikant, die het kernvoer levert, voert hij nu luxer en 2 euro per 100 kilo duurder. Zijn huidige koppel is op moment van schrijven 35 weken oud. „Vanaf de opfok stond de vertering van de hennen onder druk en dat leidde tot een voorzichtige uiting van Clostri-

dium en beginnende pikkerij.” Zents vroeg zijn voerfabrikant om samen met hem de voersamenstelling aan te passen. Dit leverde niet het gewenste resultaat op. Daarom wisselde de Achterhoek van voerfabrikant toen zijn hennen 24 weken oud waren. Zijn huidige

verstandige beslissing was. Ook werd de investering in duurder voer ruimschoots terugverdiend dankzij een hoger ei-gewicht. Nu stelt de leghennenhouder andere doelen. „We willen dat de hennen lang op topniveau - boven de 90 procent - blijven leggen. Ook

Wat zijn de effecten van entingen op het ei en op de consument?

voerfabrikant heeft veel ervaring met het leveren van kernvoer aan leghennenhouders die zelf grondstoffen bijmengen. Samen maakten ze een plan en sindsdien ging het beter. „We hadden een aantal doelstellingen. Zo wilden we graag van de verteringsstoornissen en pikkerij af. Ook wilden we vanaf dertig weken eieren leveren die 60 gram wegen omdat ei-gewicht in scharrel loont.” De eerste twee doelen bereikten ze en het derde bijna. Op dertig weken wogen de eieren 59,87 gram. Om de doelen te bereiken, pasten ze de voersamenstelling aan. Zo vervingen ze raap door soja, erwten en prairy-gold. Het voer werd hierdoor 2 euro per 100 kilo duurder. Maar de pikkerij- en Clostridium-problemen verdwenen waardoor het achteraf een

willen we ze tot honderd weken - tot Pasen 2018 - aanhouden.” Die doelen bespreekt hij met zijn voerfabrikant en hier passen ze de voersamenstelling op aan.

Vertering

Verkoopmanager legpluimveehouderij Jeroen Doornhof van ABZ Diervoeding is het eens met de visie van Zents. De voerfabrikant zag de afgelopen jaren dat onbehandelde hennen op veel zaken heftiger reageren en daarmee ook gevoeliger lijken te zijn voor verteringsstoornissen dan behandelde hennen. „We hebben voor iedere grondstof een verteringscoëfficiënt opgesteld die aangeeft hoe goed een leggen de grondstof kan verteren. Voor ▶

Meest gemaakte fouten

Hoewel darmgezondheid de afgelopen jaren steeds meer aandacht krijgt, gaat niet alles goed. Volgens pluimveedierenartsen Vriens, Wijnen en Van den Bos zijn dit de meest gemaakte fouten:

- Voeding: slechte voer- of waterkwaliteit, voerwisselingen die niet op elkaar aansluiten, verkeerde voerstructuur.
- Klimaatproblemen: onvoldoende aandacht voor tocht, kouval, gelijkmatige en rustige ventilatie.
- Parasieten: onvoldoende bestrijding van wormen en bloedluizen.
- Onvoldoende aandacht voor de drie de R's (Rust, Reinheid en Regelmaat).
- Te weinig routinematige controle op darmgezondheid.

De pluimveedierenartsen geven leghennenhouders en voerfabrikanten de volgende tips:

- Zorg voor zo klein mogelijke voerwisselingen. Voer bijvoorbeeld de eerste weken in de legstal totdat de hennen aan hun topproductie zitten hetzelfde voer als in de opfokstal. Dit is een stressvolle periode vanwege het verplaatsen van de hennen en de ontwikkeling van het legapparaat.
- Controleer wekelijks de deeltjesgrootte van het voer. Voer moet een deeltjesgrootte hebben die tussen de 0,5 en 2,5 millimeter ligt om te voorkomen dat de hennen selectief voerdeeltjes pikken. Zo krijgen alle leghennen dezelfde benodigde voedingsstoffen binnen.
- Schenk aandacht aan de drinkwaterkwaliteit en controleer deze regelmatig, bijvoorbeeld iedere twee maanden.
- Zorg voor een constant stalklimaat. Tocht kan tot stress en darmproblemen leiden met als mogelijk gevolg extra uitval door bijvoorbeeld E.coli.
- Houdt de bloedluizen en wormen in toom. Veel overlast van bloedluizen en/of wormen kan tot stress en dus tot pikkerij leiden.
- Doe regelmatig sectie. Tot dertig weken elke twee weken; daarna elke vier, zes of acht weken.

Ernstige necrotiserende enteritis door *Clostridium perfringens*. Deze foto is ter beschikking gesteld door Pluimveepraktijk de Achterhoek.

„Kijk, ruik, luister en beleef je hennen en reageer op afwijkende signalen. Wie die kunst beheerst kan zonder problemen hennen houden; ook onbehandelde. IB is van alle tijden, slecht management ook”, zegt pluimveedierenarts Rob Vriens.

raap is deze 75 procent en voor soja circa 86 tot 88 procent. Dit betekent dat een leghen 75 procent van de raap kan verteren. Het overige 25 procent onverteerbare ruwe eiwit blijft aanwezig in de darmen van de hen en hier kan een *Clostridium* goed op gedijen. Het gebruik van raap geeft dus een grotere kans op *Clostridium*-infecties dan het gebruik van soja. Wij gebruiken daarom geen raap meer in onze luxste leghennenvoeders. We kiezen voor eiwitten met een hoge verteringscoëfficiënt die een leghen makkelijk kan verteren zoals soja en prairy-gold”, licht Doornhof toe. „Prairy-gold is maisglutenvoermeel met een hoogwaardig ruw eiwitgehalte waardoor het makkelijk verteerbaar is.” AgruniekRijnvallei heeft meer zekerheden in het voer voor onbehandelde hennen ingebouwd. Dat zegt verkoopleider pluimvee Henno van den Bruinhorst. „We verwerken minder raap en meer soja en prairy-gold in het voer. Hiervan zien wij de laatste jaren al een positief effect. De hennen kunnen het voer beter verteren en zo is de kans op verteringsstoornissen kleiner.” Voersamenstellingen die op het randje zijn met veel matig verteerbare grondstoffen, zijn volgens hem uit den boze

voor onbehandelde hennen omdat de kans op pikkerij dan groot is. De voerfabrikant gebruikt nog wel raap omdat ze de spreiding van eiwitrijke grondstoffen belangrijk vindt. „Raap heeft ook goede eigenschappen. Bovendien willen we niet afhankelijk zijn van de grillen van de sojamarct. Naast goed eiwit zijn de inzet van de juiste structuur, vezels en premixen ook van groot belang.”

Slechte grondstoffen

Zents verwondert zich dat een aantal voerfabrikanten nu pas zoveel aandacht schenkt aan voer kwaliteit. „Ik houd al dertig jaar leghennen, maar de laatste twee jaar is er pas veel aandacht voor voer kwaliteit. Vroeger was vooral de prijs belangrijk. Maar uit ervaring weet ik nu dat voer kwaliteit veel belangrijker is.” De Achterhoeker kijkt dan ook kritisch naar de grondstoffen die hij ontvangt. Hij wil voorlopig geen Franse tarwe meer ontvangen omdat de Duitse tarwe dit jaar van betere kwaliteit is. Slechte grondstoffen hebben volgens Zents een negatieve invloed op de darmgezondheid van dieren. „Vroeger hebben we met antibiotica darmproblemen verholpen.

Maar als voerfabrikanten dertig jaar geleden ook al zoveel aandacht voor voer kwaliteit hadden, dan hadden onze leghennen veel minder gezondheidsproblemen gehad.”

Voorkom wisselingen

Pluimveedierenartsen Rob Vriens van AdVee dierenartsen uit Zuid-Nederland en Peter Wijnen van Pluimveepraktijk de Achterhoek kunnen zich in grote lijnen vinden in het verhaal van Zents en Doornhof. „Voor een goede darmgezondheid is het voorkomen van wisselingen cruciaal. Leghennen zijn gewoontedieren die door iedere verandering stress kunnen ondervinden. Hierdoor kan onrust en pikkerij ontstaan”, legt Vriens uit. (Zie kader voor tips van Vriens en Wijnen). Volgens Vriens zijn niet alleen de voer kwaliteit en voersamenstelling van belang, maar ook de voerstructuur en de voertijden. „Voer van dezelfde deeltjesgrootte voorkomt selectief pikken. Op een enkeling na maken vrijwel alle voerfabrikanten fijner voer om selectief pikken tegen te gaan”, constateert hij. Ook voertijden zijn belangrijk. „Vroeger was de stelregel dat leghennen de voergoot één

'Kolonie het beste'

„Kolonie en verrijkte kooi zijn de beste huisvestingssystemen voor leghennen wat betreft diergezondheid en vooral darmgezondheid.“ Dat stelt leghennenhouder John Claessens uit het Limburgse Ysselsteyn. Samen met zijn vrouw Marian houdt hij op vijf locaties opfokhennen en/of leghennen. Op vier van de vijf locaties zitten hun hennen in koloniestallen en op één locatie in voliërestallen. „De hennen in onze koloniestallen kampen bijna nooit met gezondheidsproblemen. Hoewel we de hennen in onze koloniestallen nooit ontwormen, hebben die nooit last van wormproblemen. Hygiëne is het toverwoord. In onze koloniestallen maken we tweemaal per week het toilet schoon.“ Hiermee bedoelt hij het afdraaien van de mestbanden onder de leeflagen van de hennen. „In de hele veehouderij zijn we de laatste jaren meer bezig met hygiëne maar in een scharrelstal gaat het vanaf de eerste dag al fout omdat de hennen in hun eigen mest lopen en hierin pikken. Daardoor krijgen ze veel meer schadelijke bacteriën en parasieten binnen dan in een koloniestal en wordt met name de bacteriedruk op de darmen groter. E.coli is een goed voorbeeld van een darmparasiet die in voliërestallen veel meer problemen geeft dan in koloniestallen“, legt Claessens uit.

Ander entsema

„We zijn in India geweest en daar is diaree het grootste probleem onder de bevolking omdat de Indiërs water drinken uit de sloten en rivieren waarin ze ook hun behoefte doen. Waar in India de gebrekkige hygiëne voor gezondheidsproblemen zorgt, doen

Nederlandse leghennenhouders hetzelfde in voliërestallen“, vergelijkt hij.

Om gezondheidsproblemen te voorkomen, krijgen de hennen voor hun voliërestallen meer entingen dan de hennen die bestemd zijn voor de koloniestallen. „De hennen voor onze voliërestallen hebben een ander entsema dan hennen voor onze koloniestallen. De infectiedruk in onze koloniestallen ligt namelijk veel lager.“ Claessens vraagt zich af wat de effecten van al die enten zijn op het ei en dus voor de consument. „Een kip die niet meer in balans is, krijg je nooit meer helemaal in balans. Zeker nu we onbehandelde hennen gaan houden is een goede darmgezondheid en diergezondheid cruciaal.“

Multifactorieel probleem

Volgens de leghennenhouder is kolonie niet alleen qua darmgezondheid het beste systeem. „Koloniehuisvesting is het beste systeem voor mens, dier en milieu. Een leghennenhouder kan prettig in een koloniestal werken. Bovendien is de uitstoot van fijnstof gering vergeleken met bijvoorbeeld een scharrelstal.“ Pluimveedierenartsen Vriens en Wijnen zijn het met Claessens eens dat een leghennenhouder in een koloniestal beter en gemakkelijker de regie kan houden. Er is namelijk geen contact met de mest. „We hebben echter ook klanten met scharrel, vrije-uitloop of met biologische huisvestingssystemen van wie de hennen vrijwel nooit darmproblemen kennen“, relateert Vriens. Darmgezondheid is en blijft volgens hem een multifactorieel probleem.

maal per dag leeg moeten eten. Nu geldt dat nog steeds, maar door de hele snavel kunnen hennen moeilijker het laatste beetje stof wegpikken. Zorg er dan in ieder geval voor dat de hennen niet langer dan 4 tot 5 uur zonder voer zitten. Anders kan stress ontstaan.”

Ook moeten leghennenhouders goed op het gedrag van de hennen letten bij de eerste voerbeurt: „Als ze te fel op het voer afvliegen en de goot binnen het uur leeg hebben, dan moet je meer voer verstrekken in de eerste voerbeurt. Anders krijgen de zwakke hennen te weinig en dominante hennen te veel voer binnen, waardoor er een onbalans ontstaat.“

Een leghennenhouder kan volgens Vriens het beste een keer tussen de hennen gaan zitten tijdens de eerste voerbeurt om het gedrag te bestuderen.

Regelmatig sectie

Door goed op het gedrag van hun hennen te letten, kunnen leghennenhouders volgens

Vriens veel problemen zien aankomen. „Als de hennen opeens veel sneller pikstenen of luzernebalen wegpikken dan duidt dat op problemen. Ook wanneer er opeens geen donsveren meer in het strooisel liggen, is er wat aan de hand. Vaak gaat het om darmproblemen. Bel dan je dierenarts en laat hem

“ In onze koloniestallen maken we tweemaal per week het toilet schoon ”

sectie verrichten, zodat je weet om welk probleem het gaat“, adviseert Vriens. Ook wanneer een koppel op het oog goed lijkt, kunnen de hennen last hebben van (beginnende) darmproblemen. De dierenarts adviseert leghennenhouders daarom om regelmatig sectie te doen. „Vlak na de opzet tot dertig weken kunnen leghennenhouders het beste om de twee weken sectie doen. Dit is

een stressvolle periode voor de hennen door het verplaatsen naar de legstal en de ontwikkeling van het legapparaat.“ Zijn ervaring is dat het na dertig weken meestal wel loopt.

„Vanaf dertig weken volstaat het meestal om elke vier tot vijf weken secties te doen. Al is elke koppel anders. Als je het niet vertrouwt, kun je het beste meteen de dierenarts bellen. Hoe later je de darmproblemen aanpakt, hoe groter de uiteindelijke schade is.“

Entingen

Naast alle genoemde aspecten zijn ook entingen belangrijk om de darmgezondheid op peil te houden. Dat zegt pluimveedierenarts Peter Wijnen van Pluimveepraktijk de Achterhoek.

„Stel dat er een IB-infectie rondwaart in de omgeving; ent de hennen in de legstal dan regelmatig tegen IB.“ Bovendien is het cruciaal dat de hennen vrij van parasieten en wormen uit de opfok komen. „Darmgezondheid is een multifactorieel probleem; met voeding op één, klimaat op twee en stress op drie als belangrijkste oorzaken“, concludeert Wijnen. „Elke vorm van stress bij leghennen slaat namelijk op de darmen.“ ■